

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Навчально-науковий інститут хімії та екології
Кафедра екології та охорони навколишнього середовища**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор ННІХЕ
_____ /проф. Василь ЛЕНДЄЛ/
«_____» _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«СТАТУС ТА РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ
ЗАКАРПАТТЯ»**

Рівень вищої освіти	другий (магістерський) рівень
Галузь знань	10 Природничі науки
Спеціальність	101 Екологія
Освітня програма	Екологія та охорона навколишнього середовища
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Статус та роль природно-заповідних територій Закарпаття» для здобувачів вищої освіти галузі знань **10 Природничі науки спеціальності 101 Екологія** освітньої програми **Екологія та охорона навколишнього середовища**.

Розробник: РОМАН Людмила Юріївна, к.х.н., доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища;

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри екології та охорони навколишнього середовища

протокол № 12 від «26» червня 2024 р.

Завідувач кафедри _____ Сергій СУХАРЕВ

Схвалено науково-методичною комісією ННІХЕ

протокол № ____ від «____» _____ 2024 р.

Голова науково-методичної комісії _____ Михайло СЛИВКА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	I - ий	-
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3	1 - ий	-
	Лекції:	
	18	-
	Практичні (семінарські):	
	18	-
Вид підсумкового контролю:	Лабораторні:	
Залік	-	-
Форма підсумкового контролю:	Самостійна робота:	
Усна	54	-

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Статус та роль природно-заповідних територій Закарпаття» є формування у здобувачів базових знань про природоохоронні території, їх категорії та значення; вивчення особливостей природно-заповідних територій Закарпаття з метою розробки режимів їх охорони та раціонального використання природних ресурсів, формування системи знань про основні закономірності гармонійної взаємодії людини і природи; розробки заходів щодо зменшення дії антропогенних факторів на природно-заповідні об'єкти Закарпатської області.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК 4. Здатність розробляти та управляти проектами
- ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності (ФК):

- ФК 1. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.
- ФК 3. Здатність до використання принципів, методів та організаційних процедур дослідницької та/або інноваційної діяльності.
- ФК 7. Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.
- ФК 9. Здатність самостійно розробляти екологічні проекти шляхом творчого застосування існуючих та генерування нових ідей.
- ФК 10. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.
- ФК 12. Здатність застосовувати регуляторні інструменти для охорони довкілля та раціонального природокористування.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Статус та роль природно-заповідних територій Закарпаття» є фаховий вступний іспит.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми, вивчення навчальної дисципліни «Статус та роль природно-заповідних територій Закарпаття» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності	2
Демонструвати здатність до організації колективної діяльності та реалізації комплексних природоохоронних проектів з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень	5
Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища	12
Уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля	13
Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов	16
Критично осмислювати теорії, принципи, методи і поняття з різних предметних галузей для вирішення практичних задач і проблем екології	17
Уміти ефективно використовувати природоохоронні території регіону в господарській діяльності, оцінювати рекреаційний та санаторно-курортний потенціал	21
Уміти впроваджувати принципи сталого розвитку з урахуванням регіональних особливостей територій	22

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Статус та роль природно-заповідних територій Закарпаття»:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
1	2
Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності на територіях та об'єктах ПЗФ Закарпаття у професійній діяльності, враховуючи геоелекономічні особливості регіону.	2
Демонструвати здатність до організації колективної природоохоронної діяльності та реалізації комплексних проектів з урахуванням наявних природних ресурсів й ландшафтів Закарпаття та часових обмежень.	5

1	2
Уміти оцінювати ландшафтне і біологічне різноманіття Закарпаття та аналізувати наслідки антропогенного впливу на природні середовища регіону (лісове господарство, сільськогосподарська діяльність, туризм, рекреація, тощо).	12
Уміти оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів (нафтогазові підприємства, водогосподарські підприємства, тощо) та лісгосподарської чи сільськогосподарської діяльності на об'єкти та території ПЗФ області.	13
Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від статусу природно-заповідної території Закарпаття та екологічних умов	16
Критично осмислювати міждисциплінарні теорії, принципи, методи і поняття для вирішення практичних задач і проблем збереження біорізноманіття Закарпатського краю.	17
Уміти ефективно використовувати природоохоронні території регіону в господарській діяльності, оцінювати рекреаційний та санаторно-курортний потенціал Закарпаття	21
Уміти впроваджувати принципи сталого розвитку з урахуванням регіональних особливостей вертикальних підзон, природних ресурсів та природоохоронних територій Закарпаття.	22

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- тести;
- наскрізні та командні проєкти;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- презентації та виступи на наукових заходах;
- тематичний сертифікат неформальної освіти.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виконання практичних завдань, виступів на семінарських заняттях, проведення контрольних робіт та колоквиумів. Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на практичних та індивідуальних заняттях, написання рефератів, неформальна освіта (підтверджена тематичним сертифікатом).

Форма модульного контролю: письмові контрольні роботи або тестування (письмового/комп'ютерного).

Форма підсумкового семестрового контролю: залік з навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
12	12	13	13		

T1 - Природно-заповідні території: загальна характеристика, категорії, роль та функції. Природоохоронне законодавство України; T2 - Структура ПЗФ Закарпаття; T3 - Карпатський біосферний заповідник; T4 - Національні природні парки (НПП) Закарпаття.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	50	100
13	13	12	12		

T5 - Заказники і пам'ятки природи у структурі ПЗФ Закарпаття; T6 - Регіональні ландшафтні парки Закарпаття; T7 - Заповідні об'єкти місцевого значення в регіоні; T8 - Використання об'єктів та територій ПЗФ Закарпаття.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття (допуск, виконання та захист)	5	40	4	40
Презентація	-	-	1	10
Реферат	1	10	-	-
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

а) оцінка «відмінно» (А) ставиться за правильне виконання всіх завдань (або більше 90% усіх завдань);

б) оцінка «добре» (В) ставиться за виконання 85% усіх завдань;

в) оцінка «добре» (С) ставиться за виконання 75% усіх завдань;

в) оцінка «задовільно» (D) ставиться, якщо правильно виконано 65% запропонованих завдань;

в) оцінка «задовільно» (E) ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;

г) оцінка «незадовільно» (FX) ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Вище наведені оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

«A» – 45 - 50 балів;

«B» – 41-45 балів;

«C» – 37-40 балів;

«D» – 32-36 балів.

«E» – 30-31 бал;

«FX» – менше 30 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Оцінка *відмінно* (A) виставляється, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка *добре* (B) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка *добре* (C) виставляється студенту, який повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка *задовільно* (D) виставляється, коли студент розкрив теоретичні питання, проте при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння програмного матеріалу.

Оцінка *задовільно* (E) виставляється, коли студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.

Оцінка *незадовільно* (FX) виставляється студенту, який не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило

такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.

Оцінка *незадовільно* (F) виставляється студенту, який не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

Оцінка *незадовільно* (F) виставляється студенту, який має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання. Такий студент не може викласти свою думку навіть на елементарному рівні.

За результатами контролю знань студентів, дозволяється виставлення залікової оцінки (без підсумкового заліку) – «зараховано» («відмінно», «добре», та «задовільно»). Студент має право підвищити оцінку, складаючи залік.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		<i>для заліку</i>
90-100	A	зараховано
82-89	B	зараховано
74-81	C	
64-73	D	зараховано
60-63	E	
35-59	FX	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Природно-заповідні території: загальна характеристика, категорії, роль та функції. Природоохоронне законодавство України.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Категорії територій та об'єктів ПЗФ України. Статус категорій ПЗФ. Форми власності на природно-заповідних територіях та об'єктах. Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Види використання природно-заповідних територій. Постанова КМ України «Про затвердження переліку видів діяльності, що належить до природоохоронних заходів». Екологічний пріоритет та його етапи. Показники сталого розвитку ПЗТ. Позначення ПЗФ на місцевості. Громадський контроль за станом ПЗФ. Роль екологічних громадських організацій. Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Червону книгу України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», Водний кодекс України, Лісовий кодекс України.

Тема 2. Структура ПЗФ Закарпаття.

Історія становлення заповідної справи в Закарпатській області. Природна спадщина Закарпаття. Біологічне і ландшафтне різноманіття природно-заповідних територій області. Загальна характеристика об'єктів і територій ПЗФ Закарпаття. Категорії природоохоронних територій та об'єктів ПЗФ області, їх екологічна роль. Законодавчо-нормативне забезпечення і організація заповідання в області. Управління заповідною справою в області та контроль. Антропогенний вплив на об'єкти ПЗФ: екологічні аспекти. Участь та роль громадськості області в охороні довкілля.

Тема 3. Карпатський біосферний заповідник.

Історія створення Карпатського біосферного заповідника. Загальна характеристика та сучасна структура заповідної території: Чорногірський, Свидовецький, Марамороський, Кузійський-Триббушанський, Угольсько-Широколужанський масиви та «Долина нарцисів». Ботанічні заказники загальнодержавного значення: «Чорна гора», «Юлівська гора». Ландшафти та біорізноманіття. Історико-культурні об'єкти. Екологічні аспекти туризму й рекреації та збереження біорізноманіття. Функціональні зони: заповідні, буферні, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму.

Тема 4. Національні природні парки (НПП) Закарпаття.

Історія створення, загальна характеристика та структура НПП «Синевир», «Зачарований край» та Ужанський. Їх роль та призначення.

Геоморфологічні особливості територій НПП. Рослинний покрив і тваринний світ. Функціональне зонування територій НПП. Екологічні проблеми збереження біорізноманіття та ландшафтів. Унікальні природні об'єкти НПП та рекреаційна діяльність.

Модуль 2.

Тема 5. Заказники та пам'ятки природи у структурі ПЗФ Закарпаття.

Статус, завдання та режим охорони заказників. Типи заказників. Заказники Закарпатської області загальнодержавного значення: ландшафтні (Брадульський), лісові (Діброва, Кам'янка, Росішний), ботанічні (Кедринський, Гладинський, Керичний, Горгани, тощо), загально-зоологічні (Великодобронський, Річанський, Потік Оса, Тур'є Полянський), орнітологічні (Соколові скелі), геологічні (Зачарована долина), гідрологічні (Апшинський). Типи пам'яток природи. Пам'ятки природи: гора Високий Камінь (комплекс), урочище «Голятин» (лісова), ботанічні: гора Яврик, скелі Близниці, Довгий потік, урочище Великий Яворець. Обмежена антропогенна діяльність.

Тема 6. Регіональні ландшафтні парки Закарпаття.

Регіональний ландшафтний парк «Притисянський»: історія створення, загальна характеристика, структура та роль. Регіональний ландшафтний парк «Синяк»: історія створення, загальна характеристика, структура та роль. Рослинний і тваринний світ: особливості охорони та екологічні проблеми. Рекреація та санаторно-курортна діяльність на заповідних територіях.

Тема 7. Заповідні об'єкти місцевого значення в регіоні.

Статус, зонування, роль та режим охорони заповідних об'єктів місцевого значення. Заповідні об'єкти місцевого значення: заказники (ландшафтні, ботанічні, іхтіологічні, загально-зоологічні, гідрологічні, орнітологічні), заповідні урочища (гора Біганська, Боржава, Берегівське горбогір'я, Мочар, Ловачка, Розтоки, тощо), пам'ятки природи (Анталовецькі скелі, Великий ліс, Ворочівські скелі, Печера «Дружба», тощо), парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (парк санаторію «Карпати»), дендрологічний парк «Березинка» та ботанічний сад м.Ужгород.

Тема 8. Використання об'єктів та територій ПЗФ Закарпаття.

Використання об'єктів та територій ПЗФ Закарпаття. Лісове господарство на територіях ПЗФ Закарпаття. Національний та Європейський досвід. Пропозиції класифікації ПЗФ України у відповідності до міжнародних стандартів. Регіональні проблеми об'єктів та територій ПЗФ та шляхи їх вирішення. Регіональна екологічна мережа: стан та перспективи розбудови. Оптимізація мережі природно-заповідних територій Закарпаття. Міжнародне співробітництво.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання:					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
1-ий семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Природно-заповідні території: загальна характеристика, категорії, роль та функції. Природоохоронне законодавство України.	9	1	2	-	-	6
Тема 2. Структура ПЗФ Закарпаття.	10	1	2	-	1	6
Тема 3. Карпатський біосферний заповідник.	13	2	4	-	1	6
Тема 4. Національні природні парки (НПП) Закарпаття.	11	2	2	-	1	6
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-
Разом за модуль	45	8	10	-	3	24
Модуль 2						
Тема 5. Заказники і пам'ятки природи у структурі ПЗФ Закарпаття.	11	2	2	-	1	6
Тема 6. Регіональні ландшафтні парки Закарпаття.	11	2	2	-	1	6
Тема 7. Заповідні об'єкти місцевого значення в регіоні.	11	2	2	-	1	6
Тема 8. Використання об'єктів та територій ПЗФ Закарпаття.	10	2	2	-	-	6
Модульна контрольна робота	2	2	-	-	-	-
Разом за модуль	45	10	8		3	24
Разом за семестр	90	18	18	-	6	48

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Розрахунок показника заповідності території. Порівняльна оцінка показника заповідності Закарпаття з показниками заповідності інших областей України та країнами світу.	2
2	Загальна характеристика природно-заповідного фонду адміністративного або природного району.	2
3	Розрахунок загальних показників оцінки ПЗФ Закарпаття (за адміністративним чи природним районом).	2
4	Розрахунок спеціалізованих показників природно-заповідного фонду. Оцінка ботанічної та фауністичної значущості природно-заповідних територій Закарпаття.	2
5	Визначення ресурсної цінності природно-заповідного фонду області.	2
6	Визначення естетичної цінності ландшафтів Закарпаття з метою їх заповідання.	2
7	Позначення природно-заповідних територій області та об'єктів за допомогою знаків та аншлагів. Розрахунок та проектування охоронних зон природно-заповідних територій та об'єктів на території Закарпаття.	2
8	Розрахунок та проектування охоронних зон природних територій особливої охорони на прикладі водоохоронної території області (на прикладі о.Синевир).	2
9	Обчислення шкоди від порушення режиму охорони природно-заповідного фонду Закарпаття відповідно до чинного законодавства.	2
Всього		18

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна
1	Перші заповідні об'єкти на території Закарпаття.	4
2	Показники сталого розвитку ПЗТ Закарпаття.	4
3	Участь та роль громадськості Закарпаття у охороні довкілля.	4
4	Економічне забезпечення та функціонування ПЗФ.	4
5	Об'єкти та суб'єкти управління заповідною справою в області.	4
6	Міжнародні договори в збереженні ландшафтного і біологічного різноманіття Закарпаття.	4
7	Форми власності на природно-заповідних територіях та об'єктах.	4
8	Особливості організації заказників загальнодержавного значення.	4
9	Особливості організації заповідних об'єктів місцевого значення.	4
10	Екологічні проблеми розвитку та розширення територій й об'єктів ПЗФ в області.	4
11	Основні засоби збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	4
12	Букові праліси Карпат: екологічні аспекти	4
Всього		48

6.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання, студент виконує за рахунок годин самостійної роботи під загальним керівництвом викладача.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	НПП «Синевир»: екологічні аспекти	1
2	НПП «Зачарований край»: екологічні аспекти	1
3	НПП «Ужанський»: екологічні аспекти	1
4	Геологічні пам'ятки природи Закарпаття: екологічна складова.	1
5	Заповідні урочища Закарпаття.	1
6	Парки санаторіїв Закарпаття: екологічні аспекти.	1
Всього		6

Виконання індивідуального завдання може бути зараховано за наявності відповідного (тематичного) сертифікату неформальної освіти.

6.6. Неформальна освіта

Здобувач має можливість визнання (зарахування) окремих результатів навчання в розрізі тематики курсу, які він набув у неформальній освіті, згідно [Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих у неформальній освіті](#) в ДВНЗ «УжНУ». Відповідна кількість годин може бути зарахована здобувачу в результаті успішного проходження ним відкритого онлайн-курсу з теми дисципліни. Для цього здобувачу необхідно представити підтверджуючий документ (сертифікат) про успішне проходження онлайн курсу.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби: пристрої збереження та обробки інформації (ПК, ноутбук, планшет, тощо).

Програмне забезпечення: Microsoft (Word, Excel, PowerPoint).

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Роман Л.Ю. Ресурси Закарпаття: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 240 с.
2. Природно-заповідний фонд Закарпатської області. Заг. ред.. Поп С.С. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати». 2011. 256 с.
3. Департамент екології природних ресурсів. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській області за 2021 рік. Ужгород. 2022. С.146.
4. Колесник О.Б., Радченко О.Г. Національний природний парк «Синевир». Історія та сьогодення. Ужгород: ТДВ Патент, 2019. 440 с. іл.
5. Роман Л.Ю., Галла-Бобик С.В. Екологічні аспекти збереження біорізноманіття на території дендрологічного парку «Березинка». *Екологічні науки*. В.1(52), Т.2, 2024. С. 84-88. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2024.eco.1-52.2.16>
6. Роман Л.Ю., Ванджурак П.І. Екологічні аспекти догляду за лісом на території підприємства «Ліси України». *Екологічні науки*. В.5 (50), 2023. С. 148 – 152. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2023.eco.5-50.21>.
7. Роман Л.Ю. Аналіз екологічних загроз об'єктів ПЗФ України у воєнний період. *Екологічні науки*. В.3(42), 2022. С. 84-88. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.3-42.13>
8. Роман Л.Ю. Неорганізований екотуризм Карпат: екологічні проблеми. *Екологічні науки*. В.5(44), 2022. С. 233-237. – DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.5-44.35>

9. Андронов В.А., Варивода Є.О., Тітенко Г.В. Заповідна справа: навч. посібник. Х.:*НУЦЗУ*, 2018. 204 с.
10. Побігун О.В. Геоекологічний моніторинг Карпатського регіону України як основа раціонального природокористування. Івано-Франківськ, 2005. 293 с.
11. Брендлі У-Б., Довганич Я. Праліси в центрі Європи. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника. Бірменсдорф: *Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL)*; Рахів: *КБЗ*, 2003. 192 с.
12. Бабічин Ю.Ю. Національний природний парк «Синевир»: становлення і розвиток. Ужгород: *Патент*, 2017. 181 с.
13. Галла-Бобик С.В. Джерела антропогенного впливу на території національного парку «Синевир». *Наук. вісник Ужгород. ун-ту (Сер. Хімія)*, 2015. № 2 (34). С.98 – 102.
14. Роман Л.Ю., Глух О.С. Основні рекреаційні зони Закарпаття: екологічні проблеми. *Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Хімія*. 2021. 45, №1. С.99-104. DOI: <https://doi.org/10.24144/2414-0260.2021.1.99-104>
15. Барабаш А.Г., Стеченко К.Л. Об'єкти природно-заповідного фонду: проблемні аспекти визначення поняття та класифікації. *Юридичний науковий електронний журнал* 2021. 8. С.163 – 167. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/37>
16. Самойленко Н.М., Райко Д.В., Аверченко В.І. Організація та управління в природоохоронній діяльності: навч. посібник. Харків: *НТУ «ХПУ»*; *Видавництво «Лідер»*, 2018. 174 с.

Допоміжна література

1. Бороніна Г.Г. Екологічні проблеми Закарпатської області та шляхи їх розв'язання на засадах сталого розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. 3. С.905-909.
2. Барна Є.І., Роман Л.Ю. Лісові екосистеми Міжгірщини: збереження біорізноманіття. Сталый розвиток: захист навколишнього середовища. Енергоощадність. *Збалансоване природокористування. IX Міжнародний молодіжний конгрес*, 28-29 березня 2024, Україна, Львів: зб. матер.-вітчизняних. Електрон. дан. Київ: Яроченко Я. В., 2024. С.197. DOI <https://doi.org/10.51500/7826-43-8>
3. Толкачов В. А., Стеценко М. П., Семенова О. О., Чорний М. Г Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій в Україні. *Заповідна справа в Україні*, 2012.18. (1-2). С. 1-4.
4. Тарасова О.С. Перспективи використання системного планування у заповідній справі в Україні. *Наукові записки НаУКМА*, 2010. 106. С. 66-70.

Методичні видання

1. Косяк Д.С., Кушнірук Ю.С., Яковищина М.С. Методичні вказівки до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни «Заповідна справа» студентам спеціальності 101 «Екологія» денної форми навчання. Рівне: НУВГП, 218. 53 с.
2. Сербенюк Г.А. Методичні рекомендації для виконання практичних робіт з дисципліни «Заповідна справа» для студентів напряму підготовки 101 – «Екологія» у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації. Київ, 2023. 82с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Офіційний веб-сайт ПЗФ України. Режим доступу: <https://wownature.in.ua/>
2. Офіційний веб-сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Режим доступу: www.menr.gov.ua
3. Офіційний веб-сайт Департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. Режим доступу: <https://ecozakarp.at.gov.ua/>
4. Маняца М. Закарпаття – край заповідників і резерватів. Роль молоді у справі продуктивного збереження заповідного довкілля. Режим доступу : <http://mij-kraj.com.ua/ekologiyata-zdorovya-natsiji/zakarpattia-krai-zapovidnykiv-i-rezervativ-rol-molodi-u-spravi-produktyvnoho-zberezhenniazapovidnoho-dovkillia>.
5. Природно-заповідний фонд – внесок України у збереженні Життя на Землі. Електронний ресурс. Режим доступу: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Polisi_PZF_UKR_fin.pdf
6. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
7. Офіційний веб-сайт Карпатського біосферного заповідника. Режим доступу: <https://karpatskyi-park.in.ua/>
8. Офіційний веб-сайт НПП «Синевир». Режим доступу: <https://synevyr-park.in.ua/>
9. Офіційний веб-сайт НПП «Зачарований край». Режим доступу: <https://zacharovanyikrai-park.in.ua/>
10. Офіційний веб-сайт НПП «Ужанський». Режим доступу: <https://uzhanskyi-park.in.ua/>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)